

LATINA 2: KIELIOPPIKERTAUS 2015 Tuija Jatakari

NOMINIT

1. Pronominit

1.1. Demonstratiivipronominit

Demonstratiivipronominit sisältävät 1. ja 2. deklinaation muotojen lisäksi pronomineille tyypillisiä uusia muotoja. Huom! Yksikön genetiivit muodostetaan aina **-ius-** tai **-ius-**-päätteellä (**eius, eiusdem, huius, illius, ipsius, istius**) ja datiivit **-i-**-päätteellä (**eī, eīdem, illī, ipsī, istī**), vain huic-datiivissa on lyhyt **i** c-päätteen edellä (< **hic** *tämä tässä* = **hi** + liitännäispartikkeli **ce** *tässä, täällä*).

yks.	maskuliini	feminiini	neutri	mon.maskuliini	feminiini	neutri	
N	is	ea	id	iī	eae	ea	s. 1
A	eum	eam	id	eōs	eās	ea	<i>hän, se</i>
G	<u>eius</u>	<u>eius</u>	<u>eius</u>	eōrum	eārum	eōrum	
D	eī	eī	eī	iīs (eīs)	iīs (eīs)	iīs (eīs)	
Abl	eō	eā	eō	iīs (eīs)	iīs (eīs)	iīs (eīs)	
N	īdem (< is+dem)	eadem	īdem (< id+dem)	iīdem	eaedem	eadem	s. 35
A	eūdem	eandem	īdem	eōsdem	eāsdem	eadem	<i>sama</i>
G	<u>eiusdem</u>	<u>eiusdem</u>	<u>eiusdem</u>	eōrundem	eārundem	eōrundem	
D	eīdem	eīdem	eīdem	iīsdem	iīsdem	iīsdem	
Abl	eōdem	eādem	eōdem	iīsdem	iīsdem	iīsdem	
yks.	maskuliini	feminiini	neutri	mon.maskuliini	feminiini	neutri	
N	hic	haec	hoc	hī	hae	haec	s. 6
A	hunc	hanc	hoc	hōs	hās	haec	<i>tämä</i>
G	<u>huius</u>	<u>huius</u>	<u>huius</u>	hōrum	hārum	hōrum	
D	huic	huic	huic	hīs	hīs	hīs	
Abl	hōc	hāc	hōc	hīs	hīs	hīs	
N	ille	illa	illud	illī	illae	illa	s. 1
A	illum	illam	illud	illōs	illās	illa	<i>tuo</i>
G	<u>illius</u>	<u>illius</u>	<u>illius</u>	illōrum	illārum	illōrum	
D	illī	illī	illī	illīs	illīs	illīs	
Abl	illō	illā	illō	illīs	illīs	illīs	
yks.	maskuliini	feminiini	neutri	mon.maskuliini	feminiini	neutri	
N	ipse	ipsa	ipsum	ipsī	ipsae	ipsa	s. 1
A	ipsum	ipsam	ipsum	ipsōs	ipsās	ipsa	<i>itse</i>
G	<u>ipsius</u>	<u>ipsius</u>	<u>ipsius</u>	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum	
D	ipsī	ipsī	ipsī	ipsīs	ipsīs	ipsīs	
Abl	ipsō	ipsā	ipsō	ipsīs	ipsīs	ipsīs	
N	iste	ista	istud	istī	istae	ista	<i>*tuo</i>
A	istum	istam	istud	istōs	istās	ista	<i>sinun</i>
G	<u>istius</u>	<u>istius</u>	<u>istius</u>	istōrum	istārum	istōrum	
D	istī	istī	istī	istīs	istīs	istīs	
Abl	istō	istā	istō	istīs	istīs	istīs	

***Iste**-pronomiinilla on myös pejoratiivinen merkitys: *tuo sinun mokoma, tuo kurja* (mies tms.) etc.

1.2. Relatiivi- ja interrogatiivipronomini

Demonstratiivipronomininit päättyvät monikon datiivissa ja ablatiivissa **is**-pääteeseen. Relatiivi- ja interrogatiivipronominien monikon datiivi ja ablatiivi päättyvät **ibus**-pääteeseen; muodot ovat erilaiset vain yksikön nominatiivissa ja yksikön neutrin akkusatiivissa.

relatiivipronomini joka, mikä

	yksikkö			monikko		
	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>
N	<u>quī</u>	<u>quae</u>	<u>quod</u>	quī	quae	quae
A	quem	quam	<u>quod</u>	quōs	quās	quae
G	cuius	cuius	cuius	quōrum	quārum	quōrum
D	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Abl	quō	quā	quō	quibus	quibus	quibus

interrogatiivipronomini kuka? mikä?

	yksikkö			monikko		
	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>
N	<u>quis</u>	<u>quis</u>	<u>quid</u>	quī	quae	quae
A	quem	quam	<u>quid</u>	quōs	quās	quae
G	cuius	cuius	cuius	quōrum	quārum	quōrum
D	cui	cui	cui	quibus	quibus	quibus
Abl	quō	quā	quō	quibus	quibus	quibus

1.3. Relatiivipronomini demonstratiivipronominin tehtävässä s. 35

Relatiivipronomini, joka aloittaa puolipisteen tai pisteen jälkeen tulevan lauseen, käännetään sopivalla demonstratiivipronominilla (*hän, se, tämä*):

Bello Punico secundo Carthaginienses **Hannibale** duce in Italiam penetraverunt;
quem tandem Scipio in Africa superavit. (quem = **eum** / **illum**)

*Toisen puunilaissodan aikana karthagolaiset tunkeutuivat Italiaan Hannibalin johdolla.
Lopulta Scipio voitti hänet Afrikassa.*

Kun koko edeltävä lause on relatiivipronominin korrelaattina, relatiivipronomini käännetään tuota lausetta kuvaavalla demonstratiivipronominilla (*se, tämä, se asia, tämä asia*):

Carthaginienses Hannibale duce in Italiam penetraverunt.

Quod (Quae res) Romanos magnopere perturbavit. (quod = **id**; quae res = **ea res, haec res**)

*Karthagolaiset tunkeutuivat Italiaan Hannibalin johdolla.
Tämä (asia) huolestutti roomalaisia kovasti.*

1.4. Persoonaproniminit s. 7

	<i>minä</i>	<i>sinä</i>	<i>me</i>	<i>te</i>	<i>refl.yks. ja mon.3.</i>
N	ego	tū	nōs	vōs	-
A	mē	tē	nōs	vōs	sē
G	<u>meī</u>	<u>tuī</u>	nostrī (<i>obj.gen.</i>) ¹	vestrī	suī
			nostrum (<i>partit.</i>) ²	vestrum	
D	mihi	tibi	nōbīs	vōbīs	sibi
Abl.	mē	tē	nōbīs	vōbīs	sē

3. persoonassa ei ole varsinaista persoonapronominia, mutta sen vastineena käytetään demonstratiivipronominia **is, ea / ille, illa**.

Refleksiivipronomini, jota käytetään sekä yksikön että monikon 3. persoonassa, liittyy aina lauseen subjektiin. Omistaminen osoitetaan possessiivipronominilla *meus, mea, meum* etc. Refleksiivisenä *suus, sua, suum*, esim.:

Pater dicit **se** patriam (**suam**) amare. Isä sanoo rakastavansa isänmaataan.

Viitattaessa johonkin toiseen käytetään demonstratiivipronominin **is, ea** genetiiviä **eius**:

Pater patriam **eius** (= esim. Marci) visitat. Isä vierailee **hänen** kotimaassaan. (Markuksen)

Myös persoonapronomineja käytetään refleksiivisessä merkityksessä:

Me lavo. *Minä pesen itseäni.* = *Minä pesydyn.*
Te lavas. *Sinä peseydyt.*

Persoonapronominien genetiiviä käytetään objektiivisena ja partitiivisena genetiivinä:

¹**-**päätteinen genetiivi on objektiivinen genetiivi:

amor **tuī** rakkaus **sinua kohtaan**
 amor **nostrī** rakkaus **meitä kohtaan**
 amor **suī** rakkaus **itseään kohtaan** > itserakkaus

²**um**-päätteinen monikon 1. ja 2. persoonan genetiivi on partitiivinen genetiivi:

pars **nostrum** osa **meistä**

1.5. Possessiiviproniminit s. 7

	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>	taipuu 1. ja 2. deklinaation mukaan
<i>minun</i>	meus	mea	meum	patria mea kotimaani
<i>sinun</i>	tuus	tua	tuum	tempus tuum sinun aikasi
<i>meidän</i>	noster	nostra	nostrum	pater noster isä meidän, isämme
<i>teidän</i>	vester	vestra	vestrum	librī vestrī teidän kirjanne
refleksiivinen -nsa / -nsä yks. ja mon. 3. viittaa lauseen subjektiin	suus	sua	suum	Puella librum suum legit. Tyttö lukee kirja nsa .

2.Pronominaalit (= pronomien kaltaiset sanat) s. 35

2.1. Adjektiivisia pronominaaleja:

nūllus, a, um (< nē + ūllus) *ei kukaan*
 sōlus, a, um *ainoa*
 tōtus, a, um *koko(nainen)*

alter, a, um *toinen* (kahdesta)
 alius, a, ud *muu*; *toinen* (useista)

Pronominaalit taipuvat samalla tavalla kuin pronominit: myös pronominaalien yksikön genetiivissä on päätteensä **iūs** ja datiivissa **i**. Muuten taivutus on 1. ja 2. deklinaation mukainen ja monikon datiivi ja ablatiivi päättyvät **is**-päätteeseen, kuten demonstratiivipronominit:

nūllus, nūlla *ei kukaan*, nūllum *ei mikään*

	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>
N	nūllus	nūlla	nūllum	nūlli	nūllae	nūlla
A	nūllum	nūllam	nūllum	nūllōs	nūllās	nūlla
G	<u>nūllīūs</u>	<u>nūllīūs</u>	<u>nūllīūs</u>	nūllōrum	nūllārum	nūllōrum
D	<u>nūllī</u>	<u>nūllī</u>	<u>nūllī</u>	nūllīs	nūllīs	nūllīs
Abl.	nūllō	nūllā	nūllō	nūllīs	nūllīs	nūllīs

Nullus homo id dicere potest.
Nullum hominem vidi.

Kukaan ihminen ei voi sanoa sitä / niin.
 En nähnyt **ketään** miestä.

2.2. Substantiivisia pronominaaleja:

nēmō *ei kukaan*

nihil *ei mikään* (= nūlla rēs *ei mikään asia*)

	<i>mask. / fem.</i>	<i>neutri</i>
N	nēmō	nihil
A	nēminem	nihil
G	nūllīūs	nūllīūs reī
D	nēminī	nūllī reī
Abl.	nūllō	nūllā rē

Nemo id dicere potest.
Kukaan ei voi sanoa sitä / niin.
Neminem vidi. *En nähnyt ketään.*

Nihil mihi placet. (subj.)
Mikään ei miellytä minua.
Nihil vidi. (obj.) *En nähnyt mitään.*

3. Lukusanat s. 16

Lukusanat 1-3 ja ”tasasataiset” luvut 200, 300 jne. taipuvat. Lukusanan yksi genetiivin päätteensä on **-iūs**, datiivin päätteensä **-ī**, kuten pronomineilla, muut muodot ovat 1. ja 2. deklinaation mukaisia. Lukusana *kaksi* on **duaali**- eli kaksikkomuoto. Lukusana *kolme* taipuu 3. deklinaation adjektiivien tavoin ja genetiivissä sen päätteensä on **-ium**.

	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>	<i>mask.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutri</i>
N	ūnus	ūna	ūnum	duo	duae	duo	trēs	trēs	tria
A	ūnum	ūnam	ūnum	duōs (duo)	duās	duo	trēs	trēs	tria
G	<u>ūnīūs</u>	<u>ūnīūs</u>	<u>ūnīūs</u>	duōrum	duārum	duōrum	trium	trium	trium
D	<u>ūnī</u>	<u>ūnī</u>	<u>ūnī</u>	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus	tribus
Abl	ūnō	ūnā	ūnō	duōbus	duābus	duōbus	tribus	tribus	tribus

taipumaton

Unum virum, **tres** feminas, **quattuor** pueri, **duas** puellas vidi.

Näin **yhden** miehen, **kolme** naista, **neljä** poikaa ja **kaksi** tyttöä.

Adjektiivinen lukusana **mille** (*tuhat*) on taipumaton, mutta seuraavat tuhatluvut (2000, 3000 jne.) muodostetaan substantiivisen, monikon neutrimuodossa olevan **milia**-sanana ja partitiivisen genetiivin (**genetivus partitivus**) kanssa.

taipumaton

taipumaton

gen.part.

In **centum** oppidis **mille incolae** et in **ducentis** oppidis **duo milia militum** habitant.

100 kaupungissa asuu **1000** asukasta ja **200** kaupungissa **2000** sotilasta.

Cum **tribus milibus virorum** huc veni.

Tulin tänne **3000** miehen kanssa.

Ikä ilmaistaan akkusatiivilla (**annos** ja lukusana) ja indikatiivin perfektillä **nātus** / **nāta** sum jne.:

Lucius **annos viginti natus** est. *Lucius on 20-vuotias.*

Maria **annos viginti nata** est. *Maria on 20-vuotias.*

tai laadun genetiivillä (**genetivus qualitatis**) ja **esse**-verbillä:

Viginti annorum est.

Hän on 20-vuotias.

Aika ilmaistaan ajan ablatiivilla (**ablativus temporis**), joka vastaa kysymykseen *milloin?* Tässä käytetään **järjestyslukuja**:

C. Iulius Caesar **anno ante Christum natum quadragesimo quarto** interfectus est.

C. Iulius Caesar surmattiin vuonna 44 eKr.

Id **mense Ianuario** factum est.

Se tapahtui tammikuussa.

ks. roomalainen

Id **septimo die** factum est.

Se tapahtui 7. päivänä.

kalenteri s. 17

4. Adjektiivit

4.1. Komparatiivi s. 19

Komparatiivi muodostetaan adjektiivin taivutusvartalosta **ior**- ja **ius**-päätteellä:

<u>1.-2. dekl.</u>			<u>m./f.</u>	<u>n.</u>
clārus , -a, -um	<i>kuuluisa</i>	clārior , clārius	<i>kuuluisampi</i>	
pulcher, pulchra , pulchrum	<i>kaunis</i>	pulchrrior , pulchrius	<i>kauniimpi</i>	
liber , libera, liberum	<i>vapaa</i>	liberior , liberius	<i>vapaampi</i>	
<u>3. dekl.</u>				
fēlix, fēlicis (gen.)	<i>onnellinen</i>	fēlicior , fēlicius	<i>onnellisempi</i>	
fortis , -e	<i>urhoollinen</i>	fortior , fortius	<i>urhoollisempi</i>	
celeber, celebris , celebre	<i>kuuluisa</i>	celebrior , celebrius	<i>kuuluisampi</i>	
difficilis , -e	<i>vaikea</i>	difficilior , difficilius	<i>vaikeampi</i>	

Komparatiivin taivutusvartalon **o** on pitkä: fortior, fortiōris. Taivutus on muuten samanlainen kuin 3. deklinaation adjektiivien positiivimuodoilla, vain yksikön ablatiivi ja monikon genetiivi sekä neutrin monikon nominatiivi ja akkusatiivi muodostavat poikkeuksen ja noudattavat 3. deklinaation substantiivien **perustyyppin** eli konsonanttivartaloisten taivutusta:

	positiivi vokaalivart. muk.	komparatiivi konsonanttivart. muk.		positiivi vokaalivart. muk.	komparatiivi konsonanttivart. muk.
<u>yks.</u>	<u>mask. + fem.</u>			<u>neutri</u>	
N	fortis	fort- ior		forte	fort- ius
A	fortem	fortiōr-em		forte	fort- ius
G	fortis	fortiōr-is		fortis	fortiōr-is
D	fortī	fortiōr-ī		fortī	fortiōr-ī
Abl.	fortī →	fortiōr- e		fortī →	fortiōr- e
<u>mon.</u>					
N	fortēs	fortiōr-ēs		fort ia →	fortiōr- a
A	fortēs	fortiōr-ēs		fort ia	fortiōr- a
G	fort ium →	fortiōr- um		fort ium →	fortiōr- um
D	fortibus	fortiōr-ibus		fortibus	fortiōr-ibus
Abl	fortibus	fortiōr-ibus		fortibus	fortiōr-ibus

4.2. Komparatiivin vertailu s. 19

4.2.1. quam + nominatiivi

Hannibal erat **clarior** quam alii imperatores.

Hannibal oli **kuuluisampi kuin** muut sotapäälliköt.

4.2.2. Ablativus comparationis eli vertailun ablatiivi (comparāre I vertailla)

Hannibal erat **clarior** aliis **imperatoribus**.

Hannibal oli **monia sotapäälliköitä** kuuluisampi.

Hannibal oli **kuuluisampi kuin** muut sotapäälliköt.

4.3. Ablativus mensurae eli mitan ablatiivi (mēnsūra, -ae f.1 mitta) s. 23

kuinka paljon? minkä verran? **multo** paljon, **paulo** vähän (vain yksikössä) + komparatiivi:

nominatiivi

Hannibal erat **multo** clarior quam alii imperatores.

ablativus comparationis

Hannibal erat **multo** clarior aliis **imperatoribus**.

Hannibal oli **paljon** kuuluisampi kuin muut ylipäälliköt.

4.4. Superlatiivi s. 20

1.-2. dekl.				m.	f.	n.
<u>clārus</u> , -a, -um	kuuluisa			clār <u>issim</u> us, -a, -um		kuuluisin
<u>pulcher</u> , pulchra, pulchrum	kaunis	-er		pulcherr <u>im</u> us, -a, -um		kaunein
<u>liber</u> , libera, liberum	vapaa	-er		liberr <u>im</u> us, -a, -um		vapain
3. dekl.						
fēlīx, <u>fēlicis</u> (gen.)	onnellinen			fēlīc <u>issim</u> us, -a, -um		onnellisin
<u>fortis</u> , -e	urhoollinen			fort <u>issim</u> us, -a, -um		urhoollisin
<u>celeber</u> , celebris, celebre	kuuluisa			celeberr <u>im</u> us, -a, -um		kuuluisin
<u>difficilis</u> , -e	vaikea	-lis		difficill <u>im</u> us, -a, -um		vaikein

4.5. Superlatiivissa vertaillaan partitiivisella genetiiuilla (genetivus partitivus) s. 20

Hannibal erat clarissimus omnium imperatorum.

Hannibal oli **kaikista sotapäälliköistä kuuluisin**.

4.6. Superlatiivin vahvikesana longē

Inter poetas antiquos **longe** celeberrimus est Homerus. (kpl VI)

Antiikin runoilijoiden joukossa Homeros on **kaikkein** kuuluisin.

4.7. Absoluuttinen superlatiivi (ei verrata mihinkään)

Hannibal erat **clarissimus**.

Hannibal oli **erittäin** kuuluisa.

Hannibal oli **hyvin** kuuluisa.

4.9. Epäsäännöllisiä komparatiiveja ja superlatiiveja s. 20

1.-2. dekl.		komparatiivi		superlatiivi	
		m./f.	n.	m.	f. n.
bonus, -a, -um	hyvä	melior, melius	parempi	optimus, -a, -um	paras
malus, -a, -um	paha	peior, peius	pahempi	pessimus, -a, -um	pahin
parvus, -a, -um	pieni	minor, minus	pienempi	minimus, -a, -um	pienin
magnus, -a, -um	suuri	maior, maius	suurempi	māximus, -a, -um	suurin
multus, -a, -um	moni	subst.n.3:plūs, gen. plūris	suurempi	plūrimus, -a, -um	suurin
			määrä		määrä
multī, -ae, -a	monet	plūrēs, plūra	useammat	plūrimī, -ae, -a	useimmat

Substantiivisen **plūs**-komparatiivin kanssa käytetään partitiivista genetiiviä (**genetivus partitivus**):

plus **hominum** suurempi määrä **ihmisiä**
 plures **hominum** useammat ihmiset

5. Adverbit s. 27

5.1. Positiivimuotojen ja superlatiivien adverbit

adjektiivin positiivi <u>1. ja 2. dekl.</u>		adverbi	
liber , libera, liberum	>	liberē	vapaasti
pulcher, pulchr a, pulchrum		pulchrē	kauniisti
long us, -a, -um		longē	pitkälle
superlatiivi <u>1., 2. ja 3. dekl.</u>			
pulcherr rim us, -a, -um	>	pulcherrimē	kauneimmin
long issim us, -a, -um		longissimē	pisimmälle
celerr rim us, -a, -um		celerrimē	nopeimmin
fēlic issim us, -a, -um		fēlicissimē	onnellisimmin
positiivi <u>3. dekl.</u>			
fēlīx, fēlic is (gen.)	>	fēlic iter	onnellisesti
brev is, breve		brev iter	lyhyesti
celer , celeris, celere		celer iter	nopeasti
ācer, ācr is, ācre		ācr iter	terävästi
poikkeus: audāx, audācis		audā cter	rohkeasti (harv.: audā citer)
sapiēns, sapient is (gen.)		sapient er	viisaasti
Mutta:			
facilis, facile		facile	helposti (neutrimuoto!) ks. 5.3.

5.2. Epäsäännöllisiä adverbeja

vrt. liberē

bon us, -a, -um	>	ben-	>	benē	hyvin; hyvä
mal us, -a, -um				malē	pahasti, huonosti

5.3. Esimerkkejä adverbeina käytetyistä akkusatiiveista ja ablatiiveista

<u>1. ja 2. dekl.</u>		<u>neutrin akk.</u>	
cēter, -a, -um	>	cēterum	muuten
multus, -a, -um		multum	paljon
<u>3. dekl.</u>			
facilis, facile		facile	helposti
<u>1. ja 2. dekl.</u>		<u>ablatiivi</u>	
certus, -a, -um		certō	varmasti
subitus, -a, -um		subitō	(yht)äkkiä

5.4. Komparatiivin adverbi

<i>adjektiivin positiivi</i> <i>1., 2. ja 3. dekl.</i>		<i>komparatiivi</i> <i>mask./fem. neutri</i>		<i>adverbi</i>
longus , -a, -um	>	longior, <u>longius</u>	>	longius
fēlix, fēlicis	>	fēlicior, fēlic <u>ius</u>	>	fēlicius
				<i>pitemmälle</i> <i>onnellisemmin</i>

6. Eri sijamuotojen käyttö lauseissa

6.1. Genetiivejä s. 11

6.1.1. Genetivus partitivus eli partitiivinen genetiivi (pars, partis f. 3 osa)

Partitiivinen genetiivi ilmaisee kokonaisuuden, siihen liittyvä pääsana osan:

pars hominum	osa ihmisistä	multi eorum	monet heistä
multitudo hominum	suuri joukko ihmisiä	unus eorum	yksi heistä
magna copia vīnī	suuri määrä viiniä	multi deorum Romanorum	monet roomalaisista jumalista
duo milia militum	2000 sotilasta	s. 16, ks. edellä s. 5	
pars nostrum	osa meistä	s. 36, ks. edellä s. 3	
plus hominum	suurempi määrä ihmisiä	ks. edellä s. 7	
clarissimus omnium	kaikista kuuluisin	s. 20, ks. edellä s. 7	

6.1.2. Genetivus qualitatis eli laadun genetiivi (quālitās, -tis f.3 laatu)

Laadun genetiivi koostuu aina kahdesta sanasta, substantiivista ja sen attribuutista. Se osoittaa laatua tai ominaisuutta ja sitä käytetään adjektiivin tapaan attribuuttina tai predikatiivina. Substantiivi käännetään adjektiivilla ja attribuutti kulloinkin tilanteeseen sopivimmalla tavalla:

attribuuttina:

Insula **rarae pulchritudinis** nos delectabat. *Harvinaisen kaunis saari viehätti meitä.*

predikatiivina:

Insula erat **rarae pulchritudinis**. *Saari oli harvinaisen kaunis.*

Viginti annorum est. *Hän on 20-vuotias.* s. 16, ks. edellä s. 5

7. Datiiveja

7.1. Dativus finalis eli finaalin, tarkoituksen ilmaiseva datiiivi (fīnis, -is m.3 päämäärä) s. 11

Finaalista datiiivia käytetään **esse**-verbin kanssa ja siihen liittyy toinen, henkilöä osoittava datiiivi: *kenelle jokin on joksikin / johonkin tarkoitukseen?*

henkilö dat.fin.

Concordia **omnibus saluti** est. *Yhteisymmärrys on kaikille pelastukseksi / menestykseksi.*
Discordia **rei publicae perniciē** fuit. *Epäsopu oli valtiolle tuhoksi / turmioksi.*

7.2. Dativus auctoris eli tekijän datiiivi (s. 36) käsitellään gerundiivin yhteydessä jatkossa s. 20.

8. Ablatiiveja

8.1. Ablativus loci (locus, -ī m.2 *paikka*) ja **ablativus separativus** (sēparāre I *erottaa*) + (genetiivistä muodostettu) **lokatiivi** s. 21

Tavallisesti paikanmäärittämissä käytetään prepositioita: **in** ja **ē-** / **ex-** + ablatiivi ja **in** + akkusatiivi:

ubi? <i>missä?</i> in + <u>ablatiivi</u>	unde? <i>mistä?</i> ē, ex + <u>ablatiivi</u>	quō? <i>mihin?</i> in + <u>akkusatiivi</u>
in urbe kaupungissa	ex urbe kaupungista	in urbem kaupunkiin
in Italiā Italiassa	ex Italiā Italiasta	in Italiam Italiaan

Kaupunkien (ja pienten niemien ja saarien) nimien kanssa ei kuitenkaan käytetä prepositiota. Kysymykseen *missä?* vastataan käyttämällä **lokatiivia** (= yksikön genetiivi), kun on kyseessä 1. ja 2. deklinaation yksikkömuotoinen nimi, monikkomuotoiset 1. ja 2. deklinaation ja kaikki 3. deklinaation nimet ilmaistaan **paikan ablatiivilla** (**ablativus loci**). Kysymykseen *mistä?* vastaa **separatiivinen ablatiivi** (**ablativus separativus**) ja kysymykseen *mihin?* akkusatiivi:

<u>lokatiivi</u>	<u>ablativus separationis</u>	<u>akkusatiivi</u>
yks. 1. ja 2. dekl.		
Rōmae Roomassa	Rōmā Roomasta	Rōmam Roomaan Rōma, -ae f.1
Corinthī Korintissa	Corinthō Korintista	Corinthum Korinttiin Corinthus, -ī f.2
Dēlī Deloksella	Dēlō Delokselta	Dēlum Delokselle Dēlos, -ī f.2
<u>ablativus loci</u>	<u>ablativus separationis</u>	<u>akkusatiivi</u>
mon. 1. ja 2. dekl.		
Athēnīs Ateenassa	Athēnīs Ateenasta	Athēnās Ateenaan Athēnae, -ārum f.1
Delphīs Delfoissa	Delphīs Delfoista	Delphōs Delfoihin Delphoi, -ōrum m.2
3. dekl.		
Carthāgine Karthagossa	Carthāgine Karthagosta	Carthāginem Karthagoon Carthāgō, -inis f.3

Yleisnimet koti, maa / maaperä, maaseutu:

<u>lokatiivi</u>	<u>ablativus separationis</u>	<u>akkusatiivi</u>
domī kotona	domō kotoa	domum kotiin domus, -ūs f.4
humī maassa	humō maasta	humum maahan humus, -ī f.2
rūrī maalla	rūre maalta	rūs maalle rūš, rūris n.3
mutta:		
in domō talossa	ex domō talosta	in domum taloon

domus-sana taipuu osittain 4. deklinaation ja osittain 2. deklinaation mukaan. Lokatiivi domī ja separatiivinen ablatiivi domō ovat 2. deklinaation muotoja.

domus, -us f. 4/2 (talo, koti) ja **īdūs, -uum f.4** (Idus-päivä) taipuvat seuraavalla tavalla (s. 21):

4. dekl. / 2. dekl.			4. dekl.
yks.		mon.	mon.
N	domus	domūs	Īdūs
A	domum	domōs (2.dekl.), (harv. domūs)	Īdūs
G	domūs / domī (lokat. 2.dekl.)	domuum / domōrum (2.dekl.)	Īduum
D	domuī	domibus	Īdibus
Abl.	domō (2.dekl.), (domū)	domibus	Īdibus

8.2. Ablativus absolutus -rakenne (irrallinen ablatiivi) s. 5, partisiippien yhteydessä jatkossa s. 17.

8.3. Ablativus temporis, ajan ablatiivi, s.17, ks. edellä s. 5:

mense Ianuario tammikuussa

8.4. Ablativus comparationis, vertailun ablatiivi komparatiivin kanssa, s. 19, ks. edellä s. 6:

clarior aliis multa kuuluisampi

8.5. Ablativus mensurae, mitan ablatiivi, komparatiivisen ilmauksen kanssa, s. 23, ks. edellä s. 6:

multo / paulo clarior quam alii paljon / vähän kuuluisampi kuin muut

VERBIT

1. Indikatiivi

1.1. Teeman merkitys s. 1

aktiivin ind.prees.	aktiivin ind.perf.	passiivin part.perf.	aktiivin infinitiivin preesens
yks.1.	yks.1.	neutri	
am-ō,	amāv-ī,	amāt-um,	amā-re I
habe-ō,	habu-ī,	habit-um,	habē-re II jne. sum, fuī, -, esse

Preesensvartalosta (1. muoto)	amā- I	habē II	quaer-, scrib- faci- III	audī- IV	s-, es-
preesens, imperfekti, imperatiivi, 1. futuuri, infinitiivin ja partisiipin preesens, gerundiivi	ama-	habe-	iō-verbit	audi-	

Perfektivartalosta (2. muoto) joitakin perfektin tunnuksia

perfekti, pluskvamperfekti, (2. futuuri)	(säännönmukaisesti taipuvat 1. ja 4. konjugaation verbit):	-v-: amāv- dormīv-	amā-re I rakastaa
		-u-: vetu- habu-	dormī-re IV nukkua vetā-re I kieltää habē-re II pitää
	vokaalin pidennys:	-s-: scrīps- vīd- vēn-	scrīb-e-re III kirjoittaa vidē-re II nähdä venī-re IV tulla
	vokaalin muutos ja pidennys: reduplikaatio eli kahdennus:	fēc- cucurrī popōscī	fac-e-re III tehdä curre-re III juosta pōsce-re III vaatia

Partisiippivartalosta

partisiipin perfektin tunnuksia -t- ja -s-

(pass.) partisiipin perfekti, (akt.) partisiipin futuuri), pass. ind. perfekti, pluskvamperfekti, (2. futuuri) = part.perf. + esse	amāt-,	habit-,	quaesīt-, scrīpt- fact-	audīt-
		vīs- (vidēre II)	(quaerere III) mīs- (mittere III)	

1.2. Aktiivin indikatiivin pluskvamperfekti (perfektivartalosta) s. 1

amāre	esse	vrt: <i>perfekti</i>	<i>imperfekti</i>
<i>olin rakastanut</i>	<i>olin ollut</i>	<i>rakastin / olen rakastanut</i>	<i>rakastin</i>
amāv- era -m	fu- era -m	amāv- ī	amā- ba -m
amāv- erā -s	fu- erā -s	amāv- is-tī	amā- bā -s
amāv- era -t	fu- era -t	amāv- i-t	amā- ba -t
amāv- erā -mus	fu- erā -mus	amāv- i-mus	amā- bā -mus
amāv- erā -tis	fu- erā -tis	amāv- is-tis	amā- bā -tis
amāv- era -nt	fu- era -nt	amāv- ēr-u-nt	amā- ba -nt

1.3. Aktiivin indikatiivin I futuuri (preesensvartalosta) s. 38

1. konj.	2. konj.	3. konj.	<i>iō-verbit</i>	4. konj.	<i>esse</i>
<i>rakastan (vastedes)</i>	<i>pidän</i>	<i>lähetän</i>	<i>otan</i>	<i>kuulen</i>	<i>olen</i>
amā- b-ō	habē- b-ō	mitt- a -m	capi- a -m	audi- a -m	er- ō
amā- b-i -s	habē- b-i -s	mitt- ē -s	capi- ē -s	audi- ē -s	er- i -s
amā- b-i -t	habē- b-i -t	mitt- e -t	capi- e -t	audi- e -t	er- i -t
amā- b-i -mus	habē- b-i -mus	mitt- ē -mus	capi- ē -mus	audi- ē -mus	er- i -mus
amā- b-i -tis	habē- b-i -tis	mitt- ē -tis	capi- ē -tis	audi- ē -tis	er- i -tis
amā- b-u -nt	habē- b-u -nt	mitt- e -nt	capi- e -nt	audi- e -nt	er- u -nt

1.4. Aikaa osoittavat eli temporaalilauseet ja verbi indikatiivissa

1.4.1. Cum inversum eli käänteinen cum-lause s. 33

Cum inversum -lause toimii kääntäen (**invertere III kääntää toisinpäin**) eli kertoo varsinaisen tapahtuman, mikä on yleensä päälauseen tehtävä, ja päälause kertoo tilanteen. Siksi päälauseessa on indikatiivin imperfekti, sivulauseessa indikatiivin perfekti:

imperf. *ind. perf.*
Nocte Troiani fessi dormiebant, **cum** subito Achaei ex ventre equi lignei **exierunt**.

Yöllä troijalaiset nukkuivat väsyneinä, **kun** yhtäkkiä kreikkalaiset **tulivat ulos** puuhevosen vatsasta.

1.4.2. Cum iterativum eli toiston osoittava cum-lause s. 33

Cum iterativum on sivulause, joka kertoo toistuvan toiminnan (**iterāre I toistaa**). Tässäkin temporaalilauseessa käytetään verbin indikatiivimuotoa. Pää- ja sivulauseen aikamuotojen välillä on tietty suhde eli sivulauseen toiminta on aikaisempaa kuin päälauseen toiminta. Päälauseessa on indikatiivin imperfekti, cum-lauseessa indikatiivin pluskvamperfekti. Toistuvuus osoitetaan käännöksellä *aina kun, joka kerta kun*.

ind.pl.perf. *imperf.*
Ulixes in diversis maribus errabat. **Cum** unum periculum **fugerat**, alteri occurrebat.

Odyseus harhaili eri merillä. **Aina** yhden vaaran **vältettyään** hän kohtasi toisen (vaaran).
Aina kun hän vältti yhden vaaran, hän kohtasi toisen.

1.4.3. Temporaalinen postquam-lause s. 11

Aikaa osoittavien cum-lauseiden tavoin myös postquam-konjunktiolla alkavat sivulauseet ovat temporaalisia. Verbi on indikatiivin perfektissä, mutta käännetään pluskvamperfektilä:

ind. perf.

Postquam Romulus Romam **condidit**, viri Romani virgines Sabinas rapuerunt.

*Sen jälkeen kun Romulus **oli perustanut** Rooman, roomalaismiehet ryöstivät sabiinilaisneidot.*

2. Konjunktii

Konjunktii on toinen latinan kolmesta moduksesta eli tapaluokasta.

indikatiivilla esitetään tosiasiat

imperatiivilla käskyt

konjunktiiä käytetään sekä pää- että sivulauseissa hyvin erilaisissa tilanteissa, esim.:

- osoittamassa mahdollisuutta (**coniunctivus potentialis**): dicat *hän voi sanoa*
- mahdottomuutta (**coniunctivus irrealis**)
- pohdintaa tai epäilyä (**coniunctivus deliberativus** / **dubitativus**)
- toivomusta (**coniunctivus optativus**)
- kehoituksia (**coniunctivus hortativus**): vivant professores! *Eläkööt professorit!*
- kieltoja (**coniunctivus prohibitivus**).
- **ut**-konjunktion ja konjunktiiin kanssa esim. epäsuorassa tahtomuslauseessa
- **cum**-konjunktion ja konjunktiiin kanssa esim. cum historicum-lauseessa
- epäsuorassa kysymyslauseessa

Konjunktiiin kääntäminen riippuu siis täysin konjunktiiin tehtävästä lauseessa, joten seuraavissa taivutuksissa annettu *isi*-käännös on vain yksi esimerkki konjunktiiin moninaisesta käytöstä.

2.1. Aktiivin konjunktiiin preesens s. 38

<i>ind.</i> <i>prees.</i>	konjunktiiin prees. <u>1. konj.</u>	<i>ind.</i> <i>prees.</i>	konjunktiiin prees. <u>2. konj.</u>	<u>3. konj.</u>	<i>iō-verbit</i>	<u>4. konj.</u>	<i>esse</i>
	<i>rakastaisin</i>		<i>pitäisin</i>	<i>lähettäisin</i>	<i>ottaisin</i>	<i>kuulisin</i>	<i>olisin</i>
am-ō	> am- e -m	<u>habe</u> -ō	> habe- a -m	<u>mitt</u> - a -m	<u>capi</u> - a -m	<u>audi</u> - a -m	s- i -m
amā-s	am- ē -s	habē-s	habe- ā -s	mitt- ā -s	capi- ā -s	audi- ā -s	s- ī -s
ama-t	am- e -t	habe-t	habe- a -t	mitt- a -t	capi- a -t	audi- a -t	s- i -t
amā-mus	am- ē -mus	habē-mus	habe- ā -mus	mitt- ā -mus	capi- ā -mus	audi- ā -mus	s- ī -mus
amā-tis	am- ē -tis	habē-tis	habe- ā -tis	mitt- ā -tis	capi- ā -tis	audi- ā -tis	s- ī -tis
ama-nt	am- e -nt	habe-nt	habe- a -nt	mitt- a -nt	capi- a -nt	audi- a -nt	s- i -nt
vartalon loppu- a e:ksi		preesensvartalo + a + päätte					

2.2. Aktiivin konjunktiiivin imperfekti s. 23

aktiivin infinitiivin preesens (konjunktiiivin imperfektin tunnus **-re-** , esse-verbillä **-se-**) + persoonapäätte

1. konj.	2. konj.	3. konj.	iō-verbit	4. konj.	esse
<i>rakastaisin</i>	<i>pitäisin</i>	<i>lähettäisin</i>	<i>ottaisin</i>	<i>kuulisin</i>	<i>olisin</i>
amāre-m	habēre-m	<u>mittere</u>-m	capere-m	audīre-m	esse-m
amārē-s	habērē-s	mitterē-s	capere-s	audīre-s	essē-s
amāre-t	habēre-t	mittere-t	capere-t	audīre-t	esse-t
amārē-mus	habērē-mus	mitterē-mus	capere-mus	audīre-mus	essē-mus
amārē-tis	habērē-tis	mitterē-tis	capere-tis	audīre-tis	essē-tis
amāre-nt	habēre-nt	mittere-nt	capere-nt	audīre-nt	esse-nt

samoin kaikissa epäsäännöllisissä verbeissä:

velle-m (*tahtoisin*), **nōlle-m** (*en tahtoisi*), **mälle-m** (*tahtoisin mielummin*), **posse-m** (*voisin*), **īrem** (*menisin*), ks. näiden verbien kaikki taivutukset s. 22, jatkossa ss. 22-24

2.3. Aktiivin konjunktiiivin pluskvamperfekti s. 27

perfektivartalo + **-isse** + persoonapäätte

1. konj.	2. konj.	3. konj.	iō-verbit	4. konj.	esse
<i>olisin rakastanut</i>	<i>olisin pitänyt</i>	<i>olisin lähettänyt</i>	<i>olisin ottanut</i>	<i>olisin kuullut</i>	<i>olisin ollut</i>
amāv-isse-m	habu-isse-m	mīs-isse-m	cēp-isse-m	audīv-isse-m	fu-isse-m
amāv-issē-s	habu-issē-s	mīs-issē-s	cēp-issē-s	audīv-issē-s	fu-issē-s
amāv-isse-t	habu-isse-t	mīs-isse-t	cēp-isse-t	audīv-isse-t	fu-isse-t
amāv-issē-mus	habu-issē-mus	mīs-issē-mus	cēp-issē-mus	audīv-issē-mus	fu-issē-mus
amāv-issē-tis	habu-issē-tis	mīs-issē-tis	cēp-issē-tis	audīv-issē-tis	fu-issē-tis
amāv-isse-nt	habu-isse-nt	mīs-isse-nt	cēp-isse-nt	audīv-isse-nt	fu-isse-nt

2.4. Irrealinen konjunktiiivi (coniunctivus irrealis): s. 27

Asia, joka on nykyhetkessä mahdoton, esitetään konjunktiiivin imperfektillä:

Si celerior **essem**, te **vincerem**. Jos **olisin** nopeampi, **voittaisin** sinut.
(ajatus: Koska en ole nopeampi, en voi voittaa sinua.)

Vrt. potentiaaliseen konjunktiiiviin (**coniunctivus potentialis**): nykyhetkessä mahdollinen asia ilmaistaan konjunktiiivin preesensillä (tai perfektillä, jota ei vielä ole opittu):

Si celerior **sim**, te **vincam**. Jos **olisin** nopeampi, **voittaisin** (**voisin voittaa**) sinut.

Asia, joka on menneisyydessä ollut mahdoton, esitetään konjunktiiivin pluskvamperfektillä:

Si celerior **fuissem**, te **vicissem**. Jos **olisin ollut** nopeampi, **olisin voittanut** sinut.

2.5. Epäsuorat kysymyslauseet ja konjunktiiivi ss. 23 ja 28

Epäsuoraa kysymyslauseetta edeltää esim. kysymistä tarkoittava verbi, kuten **rogāre I** (+ akk.) tai **quaerō, quaesivī, quaesitum, quaerere III** (+ē/ex ja abl.) ja epäsuorassa kysymyslauseessa on joku kysyvä sana (adverbi, pronomini jne.). Verbin aikamuoto riippuu hallitsevan lauseen verbin aikamuodosta ja toimintojen välisestä aikasuhteesta (**consecutio temporum**).

Samanaikaisuus ilmaistaan konjunktiiivin preesensillä, jos hallitsevan lauseen verbi on nyky- tai tulevan ajan tempuksessa, konjunktiiivin imperfektillä, jos hallitsevan lauseen verbi on menneen ajan tempuksessa:

ind. prees. Mox videre **potestis, quis** vestrum fortissimus **sit**. *konj. prees.* Pian voitte nähdä, **kuka** teistä **on** voimakkain.

ind. perf. Magister discipulum **rogavit, quis** Homerus **esset**. *konj. imperf.* Opettaja kysyi oppilaalta, **kuka** Homeros **oli / on**.
Magister ex discipulo **quaesivit, quis** Homerus **esset**.

Aikaisemmuus ilmaistaan konjunktiiivin pluskvamperfektillä, jos hallitsevan lauseen verbi on menneen ajan muodossa:

konj. pl. perf. Magister **rogavit, quis** Odysseam **scripsisset**. Opettaja kysyi, **kuka oli kirjoittanut** Odysseian.

2.6. Epäsuora tahtomuslause ja konjunktiiivi ss. 23, 28

Hallitsevassa lauseessa käytetään esim. verbejä **imperāre I** (+dat.) **kāskeā** (jotakuta), **petō, -ivī, -itum, petere II** (+ā/ab ja abl.) **pyytāā** (jotakuta) ja **moneō, -uī, -itum, monēre II** (+akk.) **kehottaa, muistuttaa, varoittaa** (jotakuta). Alisteisessa sivulauseessa käytetään konjunktia **ut** tai **nē** + konjunktiiivia. Hallitsevan lauseen aikamuoto vaikuttaa konjunktiiivin aikamuotoon (**consecutio temporum**). Käännös annetaan yleensä muodossa **kāskeā jotakuta tekemään jotakin**.

ind. perf. Magister discipulo **imperavit, ut** librum **legeret**. *konj. imperf.* Opettaja **käski** oppilasta **lukemaan** kirjan.

Magister a discipulo **petivit, ut** librum **legeret**. Opettaja **pyysi** oppilasta **lukemaan** kirjan.

Archimedes militem **monuit, ne** circulos **turbaret**.
Archimedes **varoitti** sotilasta **olemaan sotkematta** ympyröitä.

2.7. Cum historicum / cum narrativum + konjunktiiivi s. 33

Historiallinen tai kertova cum-lause on kaikkein tavallisin kaikista cum-lauseista. Se kuuluu temporaalilauseisiin, mutta on alisteinen ja siinä käytetään konjunktiiivia. Konjunktiiivin aikamuoto mukautuu jälleen hallitsevan lauseen aikamuotoon (**consecutio temporum**). Hallitsevan lauseen menneen ajan tempuksen yhteydessä käytetään samanaikaisesta tapahtumasta tai tilasta puhuttaessa konjunktiiivin imperfektiä, aikaisemmasta tapahtumasta tai tilasta puhuttaessa konjunktiiivin pluskvamperfektiä.:

Samanaikaisuus:

konj.imperf. *ind.perf.*
Cum Troiani **dormirent**, Achaei ex ventre equi lignei exierunt.

Kun troijalaiset **nukkuivat**, kreikkalaiset tulivat ulos puuhevosen vatsasta.
 Troijalaisten **nukkuessa** kreikkalaiset tulivat ulos puuhevosen vatsasta.

Aikaisemmuus:

konj.pl.perf. *ind. perf.*
 Achaei, **cum** ex ventre equi lignei **exissent**, comitibus portas aperuerunt.

Tultuaan ulos puuhevosen vatsasta kreikkalaiset avasivat portit kumppaneilleen.

Pää- ja sivulauseen yhteisen subjektin voi laittaa lauseen alkuun ja erottaa pilkulla jatkosta.

konj.pl.perf. *ind. perf.*
Cum Troiani equum in urbem **traxissent**, duo serpentes maximi Laocoontem necaverunt.

Kun troijalaiset **olivat vetäneet** hevosen kaupunkiin, /
 Troijalaisten **vedettyä** hevosen kaupunkiin kaksi hyvin suurta käärmettä tappoi Laocoonin.

2.8. Consecutio temporum – yhteenvedo aikasuhteista konjunktiiivilauseissa ss. 28-29

Kaikissa edellä katsotuissa konjunktiiivilauseissa eli epäsuorissa kysymyslauseissa, epäsuorissa tahtomuslauseissa ja historiallisissa cum-lauseissa konjunktiiivin aikamuoto määräytyy hallitsevan lauseen aikamuodon mukaisesti (consecutio, -nis f. 3 seuraus, järjestys):

Jos hallitsevassa lauseessa on

nykyhetken tai tulevan ajan tempus
praesens, imperatiivi tai futuuri

sivulauseessa on

konjunktiiivin *praesens*,
 kun toiminta on **samanaikaista**

Mox videre **potestis**, **quis** vestrum fortissimus **sit**.

konjunktiiivin *perfecti*,
 kun toiminta on **aikaisempaa** kuin
 hallitsevassa lauseessa (ei ole vielä opittu)

Jos hallitsevassa lauseessa on

menneen ajan tempus
imperfecti, perfecti tai pluskvamperfecti

sivulauseessa on

konjunktiiivin *imperfecti*,
 kun toiminta on **samanaikaista**

Cum Troiani **dormirent**, Achaei ex ventre equi lignei exierunt.

konjunktiiivin *pluskvamperfecti*,
 kun toiminta on **aikaisempaa** kuin
 hallitsevassa lauseessa

Achaei, **cum** ex ventre equi lignei **exissent**, comitibus portas aperuerunt.

3. Nominaalimuodot (eri deklinaatioissa taipuvat tai täysin taipumattomat verbimuodot)

3.1. Partisiipin preesens s. 5

Partisiipin preesens muodostetaan preesensvartalosta lisäämällä siihen tai (3. ja 4. konjugaatiossa) sidevokaali **e** jälkeen tunnus **ns**, joka vaihtuu taivutusvartalossa päätteiden edellä muotoon **nt**. Vartalon loppuvokaali tai sidevokaali lyhenee taivutusvartalossa. Partisiipin preesens taipuu 3. deklinaation mukaan. Partisiipin preesensiä voidaan käyttää subjektin ja verbin määreenä eli appositiona tai ablativus absolutus -rakenteessa.

I konj.	amāre	<i>rakastaa</i>	>	amā- ns ,	(gen.) ama- nt -is	<i>rakastaen</i>
II	habēre	<i>pitää</i>	>	habē- ns ,	habe- nt -is	<i>pitäen</i>
III	mittere	<i>lähettää</i>	>	<u>mitt</u> -ē- ns ,	mitt-e- nt -is	<i>lähettäen</i>
III io-verbit	capere	<i>ottaa</i>	>	<u>capi</u> -ē- ns ,	capi-e- nt -is	<i>ottaen</i>
IV	audīre	<i>kuulla</i>	>	audi-ē- ns ,	audi-e- nt -is	<i>kuullen</i>

3.1.1. Partisiipin preesens appositiona

spērāre I *toivoa*,

(dē)spērāre I *pitää toivottomana* > (dē)spērā**ns**, (dē)spērā**ntis** *pitäen toivottomana*

Partisiipin preesensillä voidaan korvata sivulause eli se toimii **lauseenvastikkeena**. Käännös tulee lauseyhteyden mukaisesti, esim.: *tehdessään jotakin, kun / koska / vaikka hän teki jotakin* tai rinnastetulla lauseella *hän teki jotakin ja...*:

subj. sivulause
Cleopatra, quoniam de sua fortuna **desperavit**, vitam ipsa finivit.

↓ partisiippi subjektin
 appositiona (yksikkö)

Cleopatra de sua fortuna **desperans** ipsa vitam finivit.

*Koska Kleopatra **piti** kohtalooan **toivottomana**, hän lopetti itse elämänsä.
(< **Pitäessään** / **Pitäen** kohtalooan toivottomana **Kleopatra** lopetti itse elämänsä.)*

Romani, quamquam de sua fortuna **desperaverunt**, tamen acriter pugnaverunt.

↓ partisiippi subjektin
 appositiona (monikko)

Romani de sua fortuna **desperantes** tamen acriter pugnaverunt.

*Vaikka **roomalaiset pitivät** kohtalooan **toivottomana**, he taistelivat kuitenkin kiivaasti.
(< **Pitäessään** / **Pitäen** kohtalooan **toivottomana roomalaiset** taistelivat kuitenkin kiivaasti.)*

3.1.2. Partisiipin preesens ablativus absolutus -rakenteessa

Ablativus absolutus -rakenne on **lauseenvastike**. Sitä voidaan nimittää myös irralliseksi ablatiiviksi (absolvere III *vapauttaa, irrottaa*), koska sen poistaminen lauseesta ei riko lausetta. Tässä rakenteessa on subjekti- ja predikaattiossa. Predikaattiosana voi olla substantiivi, adjektiivi tai partisiippi. Käännös voidaan antaa esim. muodossa *jonkun tehdessä jotakin* tai *jonkun ollessa jotakin* tai sivulauseella *koska, kun, vaikka joku teki jotakin*. Adjektiivin tavoin käytettäessä

partisiipin preesensin ablatiivin päätteenä on 3. deklinaation mukaan **ī**, mutta ablativus absolutus -rakenteessa **e**:

predikaattiosana substantiivi

subjektiosa predikaattiosa

Hannibale duce Hannibalin ollessa päällikkönä / Hannibalin johdolla

Augusto imperatore Augustuksen ollessa keisarina / Augustuksen keisarikaudella

Caesare consule Caesarin ollessa konsulina / Caesarin konsulikaudella

predikaattiosana partisiipin preesens

subjektiosa predikaattiosa

Romanis de sua fortuna **desperantibus** Hannibal Carthaginem revocatus est.

Roomalaisten pitäessä kohtaloon toivottomana Hannibal kutsuttiin takaisin Karthagoon.

3.2. Infinitiivit

3.2.1. Aktiivin ja passiivin infinitiivin preesens ja perfekti

Infinitiivit ovat taipumattomia nominaalimuotoja.

Aktiivin infinitiivin preesensissä infinitiivin tunnus **-re** liitetään muissa konjugaatioissa suoraan preesensvartaloon, 3. konjugaatiossa sidevokaalin **e** jälkeen:

amāre I	habēre II	mittere III	capere III	audire IV	esse
---------	-----------	-------------	------------	-----------	------

Passiivin infinitiivin preesensissä preesensvartaloon liitetään **re**:n tilalle infinitiivin tunnukseksi **rī**, 3. konjugaatiossa tunnus **ī** suoraan preesensvartaloon:

tulla	tulla	tulla	tulla	tulla	
rakastetuksi	pidetyksi	lähetetyksi	otetuksi	kuulluksi	
amārī	habērī	mittī	capī	audīrī	-

Aktiivin infinitiivin perfektin päätte **-isse** liitetään perfektivartaloon. Taipumattomana ja ilman persoonapäätettä tämä infinitiivi eroaa selvästi konjunktiiivin pluskvamperfektistä, jossa on **isse**-tunnuksen jälkeen vielä persoonapäätte:

olla rakastanut	olla pitänyt	olla lähettänyt	olla ottanut	olla kuullut	olla ollut
amāvisse	habuisse	mīssisse	cēpisse	audīvisse	fuisse

Passiivin infinitiivin perfekti muodostetaan partisiipin perfektistä ja esse-verbin preesensistä.

Koska tätä infinitiiviä käytetään erityisesti ACI -rakenteessa, sen partisiippiosa annetaan valmiiksi akkusatiivimuodossa:

olla rakastettu	olla pidetty	olla lähetetty	olla otettu	olla kuultu	
m. amātum esse	habitum esse	missum esse	captum esse	audītum esse	-
f. amātam esse	habitam esse	missam esse	captam esse	audītam esse	-
n. amātum esse	habitum esse	missum esse	captum esse	audītum esse	-

3.2.2. Infinitiivi verbien **velle** (tahtoa) ja **posse** (voida) määritteenä eli objektina: s. 22

Hunc librum **legere volo**, sed nimis difficilis est: eum **legere** non **possum**.
Haluan lukea tämän kirjan, mutta se on liian vaikea: en kykene lukemaan sitä.

3.2.3. Infinitiivi aktiivissa ja passiivissa s.12

aktiivissa:

akk. akk. akt.inf.prees.
 Senatus **Octavianum** Augustum **appellare voluit**. appellāre + 2 akk.
Senaatti halusi nimittää Octavianuksen Augustukseksi.

passiivissa:

nom. pass.inf.prees.
 Octavianus Augustus **appellari voluit**. appellārī + nom.
Octavianus halusi tulla nimitetyksi Augustukseksi.
Octavianus halusi, että hänet nimitetään Augustukseksi.

3.2.4. Infinitiivi accusativus cum infinitivo -rakenteessa eli epäsuorassa väitelauseessa s. 29

Accusativus cum infinitivo -rakenne (ACI) liittyy sanomista, ajattelemista tai aistihavaintoa ilmaiseviin verbeihin:

dīcō, dīxī, dictum, dīcere III	sanoa	crēdō, crēdidī, crēditum, crēdere III	uskoa
narrō, narrāvī, narrātum, narrāre I	kertoa	videō, vīdī, vīsum, vidēre II	nähdä,
sciō, scīvī, scītum, scīre IV	tietää	audiō, audīvī, audītum, audīre IV	kuulla

ACI-rakenne on epäsuora väitelause, **lauseenvastike**, ei sivulause. Sen subjekti(osa) on akkusatiivissa ja predikaatti(osa) infinitiivissä:

<u>Suora väitelause</u> + indikatiivi		<u>Epäsuora väitelause + ACI</u> <u>infinitiivin preesensillä ilmaistaan samanaikaisuus</u>
prees. Gaius vincit . Gaius voittaa.	>	prees. akk. inf.prees. Video Gaium vincere . Näen Gaiuksen voittavan / olevan voittamassa . Näen, että Gaius voittaa / on voittamassa.
Gaius robustus est . Gaius on vahva.	>	Myös esse -lauseen predikatiivi tulee akkusatiiviin : Audiui Gaium robustum esse . Kuulin Gaiuksen olevan vahva . Kuulin, että Gaius on vahva .
perf. Gaius vicit . Gaius voitti / on voittanut.	>	<u>infinitiivin perfektillä ilmaistaan aikaisemmuus</u> akk. inf.perf. Video Gaium vicisse . Näen Gaiuksen voittaneen . Näen, että Gaius on voittanut .
Homerus Odysseam scripsit .> Homeros kirjoitti / on kirjoittanut Odysseian.		Magister narravit Homerum Odysseam scripsisse . Opettaja kertoi Homeroksen kirjoittaneen Odysseian. Opettaja kertoi, että Homeros on kirjoittanut Odysseian.

3.2.5. Yhteenvedo partisiipeista ja infinitiiveistä s. 29

Infinitiivit ja partisiipit eivät osoita aikaa, vaan ilmaisevat, tapahtuuko niiden osoittama toiminta samanaikaisesti vai aikaisemmin kuin lauseen predikaatin toiminta. Jälkimmäisen aikamuodolla ei tässä yhteydessä ole merkitystä:

infinitiivin praesens (amāre) ja
partisiipin praesens (amāns, *akk.* amantem, amantēs)
 osoittavat samanaikaista toimintaa suhteessa lauseen verbiin.

infinitiivin perfekt (amāvisse) ja
partisiipin perfekt (amātus, a, um, *akk.* amātum, am, um etc.)
 osoittavat aikaisempaa toimintaa suhteessa lauseen verbiin.

3.3. Gerundiivi ss. 36-37

Kolmas verbin nominaalimuoto on gerundiivi, joka on verbaaliadjektiivi. Sillä ilmaistaan **esse**-verbin kanssa, mitä jonkun on pakko tehdä. Tekijä ilmaistaan datiivilla (**dativus auctoris**), joka vastaa passiivilauseen henkilöagenttia (**ā / ab** + ablatiivi).

Transitiiviverbit saavat aktiivissa akkusatiiviobjektin ja taipuvat passiivissa persoonamuodoissa eli ilmaisevat passiivissa tekemisen kohteen (amātur *hāntā* rakastetaan). Myös transitiiviverbeistä muodostettu passiivinen gerundiivi liittyy pääsanaan, joka on tekemisen kohde, ja myötäilee pääsanaansa suvussa ja luvussa. Gerundiivi on **esse**-lauseessa nominatiivimuodossa.

Gerundiivin tunnus **nd** liitetään praesensvartaloon suoraan tai (3. ja 4. konjugaatiossa) sidevokaalin **e** jälkeen. Gerundiivi taipuu 1. ja 2. deklination mukaisesti:

I konj.	amāre	>	ama- nd -us, -a, -um	<i>rakastettava</i>
II	habēre	>	habe- nd -us, -a, -um	<i>pidettävä</i>
III	mittere	>	<u>mitt</u> -e- nd -us, -a, -um	<i>lähetettävä</i>
III iō-verbi	capere	>	<u>capi</u> -e- nd -us, -a, -um	<i>otettava</i>
IV	audīre	>	<u>audi</u> -e- nd -us, -a, -um	<i>kuultava</i>

Vrt. esse-lauseen gerundiivia tavalliseen aktiivi- ja passiivilauseeseen henkilöagentteineen:

aktiivissa:

perf.

m. **Discipuli** hunc librum legerunt.

Oppilaat lukivat / ovat lukeneet tämän kirjan.

f. **Discipuli** hanc fabulam legerunt.

Oppilaat lukivat / ovat lukeneet tämän tarinan.

n. **Discipuli** hoc verbum legerunt.

Oppilaat lukivat / ovat lukeneet tämän sanan.

passiivissa:

henkilöagentti

yks. m. **Hic liber** a discipulis lectus est.

f. **Haec fabula** a discipulis lecta est.

n. **Hoc verbum** a discipulis lectum est.

mon.

m. **Hi libri** a discipulis lecti sunt.

Oppilaat lukivat / ovat lukeneet nämä kirjat.

f. **Hae fabulae** a discipulis lectae sunt.

Oppilaat lukivat / ovat lukeneet nämä tarinat.

n. **Haec verba** a discipulis lecta sunt.

Oppilaat lukivat / ovat lukeneet nämä sanat.

gerundiivi: *dativus auctoris*

m.	Hic liber discipulis legendus est.	<i>Oppilaiden on luettava tämä kirja.</i>
f.	Haec fabula discipulis legenda est.	<i>Oppilaiden on luettava tämä tarina.</i>
n.	Hoc verbum discipulis legendum est.	<i>Oppilaiden on luettava tämä sana.</i>
m.	Hi libri discipulis legendi sunt.	<i>Oppilaiden on luettava nämä kirjat.</i>
f.	Hae fabulae discipulis legendae sunt.	<i>Oppilaiden on luettava nämä tarinat.</i>
n.	Haec verba discipulis legenda sunt.	<i>Oppilaiden on luettava nämä sanat.</i>

Kun transitiviverbillä on objekti eli muodollinen subjekti:

<u>Liber</u> omnibus legendus est.	<i>Kaikkien on luettava kirja.</i>
<u>Epistula</u> mihi scribenda est.	<i>Minun on kirjoitettava kirje.</i>

Kun transitiviverbillä ei ole objektia eli muodollista subjektia, gerundiivi tulee neutrimuotoon:

Omnibus legendum est.	<i>Kaikkien on luettava.</i>

Intransitiviverbillä ei ole objektia:

Omnibus currendum est.	<i>Kaikkien on juostava.</i>
Sapienter vivendum est.	<i>On eletävä viisaasti.</i>

ACI-rakenteessa gerundiivi on pääsanana mukaan akkusatiivissa:

- Ceterum censeo **Carthaginem delendam esse.**
Muuten olen sitä mieltä, että Karthago on tuhottava.

4. Epäsäännöllisiä verbejä

4.1. volō, voluī, velle *tahtoa* passiivi puuttuu

nōlō, nōluī, nōlle < nē + velle *olla tahtomatta*

mālō, māluī, mälle < magis + velle *tahtoa mieluummin* s. 22

preesensvartalosta				perfektivartalosta		
aktiivin <u>indikatiivin</u>						
	preesens	imperfekti	I futuuri	imperatiivi	perfekti	pluskvamperfekti
yks.	1. volō	volē bam	vol am		voluī	voluer am
	2. vīs	volē bās	volēs	-	voluistī	voluerās
	3. vult	volē bat	volet		voluit	voluerat
mon.	1. volumus	volē bāmus	volē mus		volu imus	voluerā mus
	2. vultis	volē bātis	volētis	-	voluistis	voluerātis
	3. volunt	volē bant	volent		voluē runt	voluerant
yks.	1. nōlō	nōlē bam	nōl am		nōluī	nōluer am
	2. nōn vīs	nōlē bās	nōlēs	nōlī!	nōluistī	nōluerās
	3. nōn vult	nōlē bat	nōlet		nōluit	nōluerat
mon.	1. nōlumus	nōlē bāmus	nōlē mus		nōlu imus	nōluerā mus
	2. nōn vultis	nōlē bātis	nōlētis	nōlīte!	nōluistis	nōluerātis
	3. nōlunt	nōlē bant	nōlent		nōluē runt	nōluerant
yks.	1. mālō	mālē bam	māl am		māluī	māluer am
	2. māvīs	mālē bās	mālēs	-	māluistī	māluerās
	3. māvult	mālē bat	mālet		māluit	māluerat
mon.	1. mālumus	mālē bāmus	mālē mus		mālu imus	māluerā mus
	2. māvultis	mālē bātis	mālētis	-	māluistis	māluerātis
	3. mālunt	mālē bant	mālent		māluē runt	māluerant

<u>aktiivin konjunktii</u>					
	<i>preesens</i>	<i>imperfekti</i>	<i>konjunktii</i>	<i>perfekti</i>	<i>pluskvamperfekti</i>
yks.	1. velim	vellem	-	ei vielä opittu	voluissēm
	2. velis	vellēs			voluisses
	3. velit	vellet			voluisset
mon.	1. velimus	vellēmus			voluissēmus
	2. velitis	vellētis			voluissetis
	3. velint	vellent			voluissent

yks.	1. nōlim etc.	nōllem etc.		nōluissēm
yks.	1. mālim etc.	māllem etc.		māluissēm

aktiivin infinitiivin preesens

velle
nōlle
mälle

infinitiivin perfekti

voluisse
nōluisse
māluisse

partisiipin preesens

nom. gen.
volēns, -entis *haluava, haluten, halutessaan jne.*
nōlēns, -entis
mālēns, -entis

4.2. eō, iī, itum, īre mennä s. 6

<i>preesensvartalosta</i> <u>aktiivin indikatiivin</u>				<i>perfektivartalosta</i>		
	<i>preesens</i>	<i>imperfekti</i>	<i>I futuuri</i>	<i>imperatiivi</i>	<i>perfekti</i>	<i>pluskvamperfekti</i>
	1. eō	ībam	ībō		iī	ieram
	2. īs	ībās	ībis	ī!	iisti > īstī s:n edellä ī	ierās
	3. it	ībat	ībit		iit	ierat
mon.	1. īmus	ībāmus	ībimus		iimus	ierāmus
	2. ītis	ībātis	ībitis	īte!	iistis > īstis s:n edellä ī	ierātis
	3. eunt	ībant	ībunt		iērunt	ierant

<u>aktiivin konjunktiiivin</u>					
	<i>preesens</i>	<i>imperfekti</i>	<i>konjunktiiivissa ei ole futuuria</i>	<i>perfekti</i>	<i>pluskvamperfekti</i>
yks.	1. eam	īrem		ei vielä opittu	īssem
	2. eās	īrēs			īssēs
	3. eat	īret			īsset
mon.	1. eāmus	īrēmus			īssēmus
	2. eātis	īrētis			īssētis
	3. eant	īrent			īssent

aktiivin infinitiivin preesens**īre****infinitiivin perfekti****īsse****(aktiivin) partisiiipin preesens**

iēns, euntis menevä, mennen, mennessään

(passiivin) partisiiipin perfekti

koska īre on intransitiiviverbi, siitä saadaan vain persoonaton passiivi

itumesim. pass.ind.perfektissä: **itum est** on menty**gerundiivi****eundum** est on mentäväJokin prepositio **īre**-verbin etuliitteenä (prefiksinä) antaa verbille lisämerkityksen, esim.:

abīre	mennä pois
adīre	mennä luo ; kääntä (jonkun) puoleen
redīre	mennä takaisin , palata
trānsīre	mennä yli , kulkea kautta

4.3. **sum, fuī, esse olla possum, potuī, posse** (< **potis, -e** kykenevä + **esse**) voida s. 22

passiivi puuttuu

preesensvartalosta

aktiivin indikatiivin

preesens

imperfekti

I futuuri

imperatiivi

perfektivartalosta

perfekti

pluskvamperfekti

yks.	1.	sum	eram	erō		fuī	fueram
	2.	es (< es+s)	erās	eris	es!	fuistī	fuerās
	3.	est	erat	erit		fuit	fuerat
mon.	1.	sumus	erāmus	erimus		fuimus	fuerāmus
	2.	estis	erātis	eritis	este!	fuistis	fuerātis
	3.	sunt	erant	erunt		fuērunt	fuerant
yks.	1.	possum	poteram	poterō		potuī	potueram
	2.	potes	poterās	poteris		potuistī	potuerās
	3.	potest	poterat	poterit		potuit	potuerat
mon.	1.	possumus	poterāmus	poterimus		potuimus	potuerāmus
	2.	potestis	poterātis	poteritis		potuistis	potuerātis
	3.	possunt	poterant	poterunt		potuērunt	potuerant

aktiivin konjunktii

preesens

imperfekti

konjunktii *vissa ei ole futuuria*

perfekti

pluskvamperfekti

yks.	1.	sīm	essem			ei vielä opittu	fuissem
	2.	sīs	essēs				fuiessēs
	3.	sit	esset				fuisset
mon.	1.	sīmus	essēmus				fuiessēmus
	2.	sītis	essētis				fuiessētis
	3.	sint	essent				fuiessent
yks.	1.	possim	possem			ei vielä opittu	potuissēm
	2.	possīs	possēs				potuissēs
	3.	possit	posset				potuisset
mon.	1.	possīmus	possēmus				potuissēmus
	2.	possītis	possētis				potuissētis
	3.	possint	possent			potuissent	

aktiivin infinitiivin preesens

esse

posse

infinitiivin perfekti

fuisse

potuisse

partisiipin preesens

(ab)sēns, -entis poissaoleva, **prae**sēns, -entis läsnäoleva)

potēns, -entis (muuttunut adjektiiviksi) kykenevä, mahtava